

Jolanta Kondratowicz-Pozorska

Uniwersytet Szczeciński

ŹRÓDŁA WSPARCIA PRZEDSIĘBIORCZOŚCI NA TERENACH WIEJSKICH (NA PRZYKŁADZIE WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO)

Streszczenie: Celem niniejszego opracowania jest wskazanie i przeanalizowanie źródeł wzmocnienia przedsiębiorczości na terenach wiejskich na przykładzie województwa zachodniopomorskiego. Zwrócono uwagę nie tylko na formy instytucjonalne sprzyjające rozwojowi przedsiębiorczości, ale także na zjawiska, które mogą być przyczyną do rozwoju działalności gospodarczej i aktywności ludności wiejskiej.

Słowa kluczowe: przedsiębiorczość, tereny wiejskie, fundusze wspomagające przedsiębiorczość, instytucje wspomagające przedsiębiorczość

1. Wstęp

Pod koniec XX w. zaprojektowano dla Polski szereg programów mających na celu ożywienie przedsiębiorczości na terenach wiejskich (m.in. „Program rozwoju obszarów wiejskich” z priorytetem nazwanym „Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich”, czy też „Program aktywizacji obszarów wiejskich” itd.). Każdy z nich zakłada pobudzenie aktywności samorządów lokalnych, bądź bezpośrednio kierowany jest do ludności terenów wiejskich. Głównym założeniem wszystkich przyjętych koncepcji jest wsparcie finansowe działań, które zmierzają do poprawy konkurencyjności sektora rolnego i leśnego, poprawiają lub usprawniają rozwój infrastruktury, podnoszą jakość życia na obszarach wiejskich, bądź przyczyniają się do zróżnicowania formy działalności gospodarczej podmiotów wiejskich. Finansowane są także działania, których celem jest wdrażanie lokalnych strategii rozwoju. Budowa takich strategii wynika z inicjatywy lokalnych społeczności wiejskich, ale do realizacji przyjmowane są tylko te, w których następuje łączenie zasobów, wiedzy i umiejętności przedstawicieli trzech sektorów: publicznego, gospodarczego i społecznego. Przedstawiciele ci tworzą tzw. lokalną grupę działania – partnerstwo międzysektorowe, które przyczynia się do osiągnięcia celów wspólnie opracowanej strategii. Takie oddolne podejście wzmocnia przedsiębiorczość ludności wiejskiej,

podnosi spójność podejmowanych lokalnie decyzji i jakość zarządzania oraz przyczynia się do wzmocnienia kapitału społecznego w społecznościach wiejskich.

Szansy ożywienia gospodarki na terenach wiejskich należy szukać w lepszym wykorzystaniu posiadanych zasobów ludzkich i naturalnych, a także dostosowaniu kierunków działań do potrzeb podmiotów funkcjonujących na obszarach wiejskich. Jednakże, by mogło się to zdarzyć, konieczne jest wzmocnienie finansowe przedsiębiorczych inicjatyw ludności wiejskiej.

Celem opracowania jest wskazanie i przeanalizowanie źródeł wzmocnienia przedsiębiorczości na terenach wiejskich na przykładzie województwa zachodniopomorskiego. W tym celu zebrano odpowiedni materiał statystyczny i dokonano przeglądu wszystkich instrumentów wspierających rozwój przedsiębiorczości na terenach wiejskich.

2. Istota przedsiębiorczości i jej uwarunkowania

W literaturze naukowej można znaleźć wiele różnych definicji przedsiębiorczości. Można je podzielić na trzy grupy:

1. Przedsiębiorczość utożsamiana jest bezpośrednio ze szczególnymi cechami osobowościowymi przedsiębiorcy. W tym przypadku przez przedsiębiorczość rozumie się inicjatywę, kreatywność, wyobraźnię, zdolność do podejmowania ryzyka, niezależność, zdolności przywódcze, ambicje i umiejętność ciężkiej pracy¹.

2. Przedsiębiorczość to określony proces zainicjowany przez przedsiębiorcę, w wyniku którego zmierza się do zapewnienia racjonalnej i efektywnej koordynacji zasobów gospodarczych podmiotu gospodarczego oraz dąży do osiągnięcia racjonalności gospodarowania oraz efektywności ekonomicznej, która wyraża stopień osiągniętej racjonalności.

3. Przedsiębiorczość to określone podejście w zarządzaniu. Motywem przedsiębiorczości jest takie kierowanie podmiotem gospodarczym, by dążyć do uzyskania jego efektywności pozwalającej na bieżące funkcjonowanie podmiotu i stwarzającej podstawy jego rozwoju.

Zdzisław Pierścionek podkreśla, że przedsiębiorczość uważana jest za podstawowe źródło przewagi konkurencyjnej. W takim ujęciu przedsiębiorczość stanowi szczególnie źródło przewagi konkurencyjnej, gdyż zapewnia podmiotom trwałą i istotną przewagę konkurencyjną, stwarza bardzo dobre warunki do osiągnięcia pozycji lidera lub nawet dominanta na rynku, a więc zapewnia wysoką rentowność².

Pogłębiając rozważania można założyć, że jednym z istotnych czynników uzyskania przewagi konkurencyjnej jest innowacyjność. Połączenie pojęcia przedsię-

¹ A.A. Gibb, *Entrepreneurship and intrapreneurship*, w: *New findings and perspectives in entrepreneurship*, red. R. Donckels, A. Miettinen, Uniwersytet stanu Indiana, Avebary 1990, s. 38.

² Z. Pierścionek, *Strategie konkurencji i rozwoju przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003, s. 209.

biorczości z innowacyjnością jest powszechne w założeniach programów rozwojowych Unii Europejskiej. Ogólnie przez innowacyjność postrzega się proces, którego wynikiem jest innowacja. Nieznany wcześniej produkt, np. danego przedsiębiorstwa, jest wynikiem jego innowacyjności. Jeśli zostanie wdrożony w praktyce, stanie się innowacją. Innowacyjność jest więc zdolnością zastosowania aktu kreatywności, nowych idei, wynalazków, czego wynikiem jest innowacja. Znane są także treści zawarte w Regionalnej Strategii Innowacyjności, która przenosi cele Strategii lizbońskiej na poziom regionu (województwa), wyznacza jego długoterminowe kierunki rozwoju w postaci wykorzystania innowacji, nowych rozwiązań technologicznych na potrzeby osiągnięcia przewagi konkurencyjnej w przyszłości. Zgodnie z jej założeniami region może osiągnąć przewagę konkurencyjną, jeżeli jego podmioty gospodarcze okażą się bardziej konkurencyjne od innych, a to wymaga wykorzystywania nowych rozwiązań technologicznych – tworzenia lub nabywania nowych technologii, wdrażania innowacji produktowych, organizacyjnych, podnoszenia i poszerzania wiedzy kapitału ludzkiego³.

Wszystkie definicje przedsiębiorczości, bez względu na to, z której grupy pochodzą, mają na celu stworzenie bardzo dobrych warunków dla rozwoju wybranego podmiotu gospodarczego, czyli dążenie do osiągnięcia sukcesu gospodarczego. Sukces ten ma różne źródła, ale najogólniej można podzielić je na wewnętrzne (endogeniczne) i zewnętrzne (egzogeniczne). Do czynników wewnętrznych należy przede wszystkim: wysoki potencjał społeczny i gospodarczy (zasoby wewnętrzne). Z kolei egzogenicznym źródłem sukcesu jest głównie interwencja z zewnątrz (napływ inwestycji, środki wsparcia i pomocy itp.) mająca za zadanie pobudzić obszar lub rozszerzająca się innowacja z obszarów wyższego rzędu (w hierarchii ekonomicznej). Sukces gospodarczy może teoretycznie wynikać wyłącznie z warunkowań wewnętrznych lub zewnętrznych, najczęściej jednak jest skutkiem ich wspólnego oddziaływania⁴.

3. Rozwój przedsiębiorczości na terenach wiejskich

Tereny wiejskie charakteryzują się odrębną specyfiką gospodarki. Dominuje tu działalność rolnicza i podmioty służące obsłudze rolnictwa. Jednakże w wyniku wdrożenia programów „Zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich” i „Wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich” powoli widoczne są zmiany w struktu-

³ Por.: H. Brdulak, T. Gołębiowski, *Rola innowacji w budowaniu przewagi konkurencyjnej*, w: *Wspólna Europa. Innowacyjność w działalności przedsiębiorstw*, red. H. Brdulak, T. Gołębiowski, Difin, Warszawa 2003; J. Pawłowski, *Diagnoza potencjału innowacyjności i konkurencyjności przedsiębiorstw*, „Przegląd Organizacji” 2005, nr 5, s. 28–29; *Małe i średnie przedsiębiorstwa w gospodarce regionu*, red. M. Strużycki, PWE, Warszawa 2004.

⁴ J. Bański, K.Ł. Czapiewski, *Identyfikacja i ocena czynników sukcesu społeczno-gospodarczego na obszarach wiejskich*, ekspertyza dla Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2008, s. 6.

rze gospodarki terenów wiejskich. Działalność rolnicza ustępuje miejsca innym formom działalności gospodarczej. Wyraźnie zostaje ożywiona na tych terenach przedsiębiorczość, przez którą należy rozumieć dążenie ludzi zarówno do działania, poszukiwania nowych rozwiązań, wprowadzania zmian w dotychczasowej działalności, wykorzystywania pojawiających się możliwości, jak i ich aktywność w poszukiwaniu dodatkowych i alternatywnych źródeł dochodu⁵.

Zróżnicowana pod względem form i liczby wiejskich podmiotów gospodarczych przedsiębiorczość, to głównie małe i średnie firmy, których działalność nabiera coraz większego znaczenia w rozwoju wielu wiejskich rejonów kraju. Istnienie różnych podmiotów gospodarczych na określonym terytorium daje podstawy do rozwoju współpracy między użytkownikami przestrzeni wiejskiej i wynikających z niej korzyści⁶.

Na rozwój obszarów wiejskich mają wpływ trzy grupy uwarunkowań⁷:

1. gospodarczo-finansowe – obrazujące aktywność i przedsiębiorczość mieszkańców i władz samorządowych;

2. społeczno-demograficzne – zawierające charakterystykę demograficzną, edukacyjną, elementy kapitału ludzkiego i społecznego;

3. infrastrukturalno-środowiskowe – charakteryzujące elementy infrastruktury technicznej, społecznej oraz komunikacyjnej oraz jakość podstawowych elementów stanu środowiska przyrodniczego.

Zestawienie ich z uwarunkowaniami i determinantami rozwoju przedsiębiorczości (tabela 1) pozwala na wytypowanie wspólnej grupy obrazującej warunki rozwoju przedsiębiorczości na terenach wiejskich.

Analizując przedstawione powyżej uwarunkowania można uznać, że największymi barierami w rozwoju przedsiębiorczości na terenach wiejskich województwa zachodniopomorskiego są:

- słaba znajomość przepisów prawa krajowego i unijnego,
- niska skala dochodów, oszczędności i zamożności społeczeństwa wiejskiego,
- słabo chłonny rynek lokalny,
- utrudniony dostęp do kapitału i kredytów,
- emigracja z terenów wiejskich ludzi wykształconych, posiadających wiedzę, zwłaszcza biznesową,
- mało przychylny klimat społeczny dla przedsiębiorców i biznesu,
- niski poziom kultury przedsiębiorczości i obyczajów w biznesie, wynikający z układów politycznych i rodzinnych,
- wysoka skala zbiurokratyzowania procedur administracyjnych,

⁵ M. Kłodziński, *Aktywizacja gospodarcza obszarów wiejskich*, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 1999, s. 25.

⁶ M. Adamowicz, *Wielofunkcyjność rolnictwa jako podstawa przewartościowań w polityce rolnej*, „Wies i Rolnictwo” 2004, nr 4, s. 25.

⁷ Tamże, s. 8.

Tabela 1. Uwarunkowania i determinantami rozwoju przedsiębiorczości

Rodzaje uwarunkowań	Determinanty, bariery i stymulatory rozwoju przedsiębiorczości
1	2
Prawno- -instytucjonalne	System prawny i jego stabilność Reguły prawne tworzenia i rozwoju przedsiębiorstw Gwarancje swobody działalności gospodarczej Skuteczność metod egzekwowania prawa Poziom gwarancji prawa własności Prawna równość przedsiębiorców Poziom ochrony przed nieuczciwą konkurencją Stopień ochrony prawnej konsumentów Instytucje, rozwiązania prawne i programy wspierania małej przedsiębiorczości Stopień ochrony wierzycieli w dochodzeniu roszczeń finansowych Znajomość przepisów prawa krajowego i unijnego Polityka wspierania eksportu
Ekonomiczne	Dynamika rozwoju gospodarczego kraju i państw unijnych Poziom inflacji Skala dochodów oszczędności i zamożności społeczeństwa Otwartość rynku Dostęp do kapitału i kredytów System (skala) podatków i innych obciążeń fiskalnych Stopień restrykcyjności prawa podatkowego Poziom kosztów pracy i ubezpieczeń Ulgi i zachęty ekonomiczne do podejmowania działalności gospodarczej Sprawność systemu bankowego Poziom zatorów płatniczych i sprawność przepływów finansowych Kursy walut System celny (jego fiskalność, stabilność i skuteczność) Rozwój giełdy towarowej i pieniężnej Poziom stawek amortyzacyjnych w kontekście odtwarzania majątku
Społeczne i kulturowe	System wychowawczy w domu i szkole Rozwój sektora wiedzy i edukacji, zwłaszcza biznesowej Wyznawane przez społeczeństwo systemy wartości Stopień akceptacji rozwarstwienia społecznego Klimat społeczny dla przedsiębiorców i biznesu Ruchliwość i aktywność społeczna Siła związków społecznych Poziom kultury przedsiębiorczości i obyczajów w biznesie Układy polityczne Kontakty rodzinne i towarzyskie Siła związków zawodowych Skala zbiurokratyzowana procedur administracyjnych Poziom kompetencji i morale urzędników Rola środków masowego przekazu Poziom informacji i rozwój Internetu

1	2
Lokalne	Cele i sposób realizacji polityki lokalnej Polityka rozwojowa miast i gmin Klimat i duch inicjatyw lokalnych Tradycja samodzielnej działalności gospodarczej Lokalny system wspierania małej przedsiębiorczości oraz jego skuteczność Podatki i opłaty lokalne Lokalne zasoby prac Kwalifikacje i morale pracowników Aktywność mieszkańców i lokalna kultura obywatelska Lokalna infrastruktura techniczna, ekonomiczna, społeczna i komunikacyjna Atrakcyjność lokalizacyjna Warunki naturalne i klimat Charakter i stan środowiska naturalnego Stabilność władzy lokalnej Koligacje i morale przedstawicieli władz lokalnych i urzędników
Osobowościowe	Inteligencja ogólna i emocjonalna Poziom i charakter wykształcenia Skłonność do uczenia się Wyznawane systemy wartości Poziom wiedzy menedżerskiej Ambicje i potrzeba osiągnięć Wyrwałość i konsekwencja w działaniu Kreatywność i innowacyjność Potrzeba niezależności i samodzielność myślenia Inicjatywa i aktywność Odwaga i skłonność do ryzyka Elastyczność i niestereotypowość Umiejętność współpracy Asertywność i nonkonformizm Gotowość do rywalizacji Zdolności przywódcze Światopogląd Miejsce urodzenia, wiek i płeć Orientacja międzynarodowa

Źródło: H. Bieniok, *Współczesne problemy i uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości*, <http://global-economy.pl> (dostęp: 25.04.2010).

- niski poziom kompetencji i morale urzędników,
- słaba ruchliwość i aktywność społeczna ludności wiejskiej,
- bardzo niski poziom obiegu informacji i rozwój Internetu na terenach wiejskich,
- zanik tradycji samodzielnej działalności gospodarczej,
- niskie kwalifikacje i umiejętności lokalnych zasobów pracy,
- zaniedbana lokalna infrastruktura techniczna, ekonomiczna, społeczna i komunikacyjna.

Trudnym do pokonania barierom można przeciwstawić cechy sprzyjające umacnianiu i rozprzestrzenianiu się przedsiębiorczości na terenach wiejskich.

4. Czynniki umacniające rozwój przedsiębiorczości na terenach wiejskich

Analiza statystyczna danych dotyczących społeczeństwa wiejskiego w województwie zachodniopomorskim (w latach 2000 i 2009) pozwala na sformułowanie następujących wniosków, w trzech zaprezentowanych grupach uwarunkowań:

1. Gospodarczo-finansowe – wzrosła aktywność i przedsiębiorczość mieszkańców wsi, która przejawia się 3-procentowym wzrostem liczby nowo powstałych przedsiębiorstw na terenach wiejskich. Dzięki zaangażowaniu władz samorządowych, instytucji państwowych i prywatnych oraz lokalnej społeczności pozyskano szereg funduszy na rozwój lokalnych inicjatyw społeczno-gospodarczych. Wzrost środków wynosi ponad 130%.

2. Społeczno-demograficzne – pierwszą zauważalną oznaką pozytywnych przemian, jakie zachodzą na terenach wiejskich województwa jest zmiana kierunku przepływu ludności. Na początku XXI w. notowano odpływ ludności z tych obszarów, w niespełna dziesięć lat później napływ (o ok. 21 tys. osób). Ruch ten przyniósł szereg korzyści dla regionów wiejskich, m.in. zauważalna jest zmiana struktury wiekowej i wykształcenia ludności wiejskiej. W 2000 r. średnia wieku ludności wiejskiej wynosiła 46 lat, w 2009 r. spadła 41 lat. Związane jest to z obserwowaną tendencją osiedlania się, szczególnie ludzi młodych, na terenach wiejskich będących w bliskim sąsiedztwie dużych i mniejszych miast. Powstałe zagęszczenie ludnościowe staje się podstawą do nowych inicjatyw gospodarczych. Powstają sklepy, punkty gastronomiczne, przedszkola, itd. Zmienia się także poziom wykształcenia społeczeństwa wiejskiego. Do 2000 r. najliczniejszą grupę stanowiły osoby z wykształceniem poniżej średniego (ponad 60%), w 2009 r. zanotowano wzrost liczby osób z wykształceniem średnim o 34%, a z wykształceniem wyższym o 27%.

3. Infrastrukturalno-środowiskowe – zmiany w elementach infrastruktury technicznej, społecznej oraz komunikacyjnej, a także dotyczące jakości podstawowych elementów stanu środowiska przyrodniczego wymagają przede wszystkim wysokich nakładów finansowych, a na realne efekty potrzeba znacznie dłuższego czasu. Najważniejszym wsparciem dla rozwoju przedsiębiorczości na terenach wiejskich, nie tylko województwa zachodniopomorskiego, jest niewątpliwie wsparcie finansowe. Brak odpowiednio wysokiego kapitału własnego uniemożliwia jakiegokolwiek inicjatywy. W związku z tym ludność terenów wiejskich może liczyć na pomoc finansową w:

- Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, która spełnia znaczącą rolę w rozwoju przedsiębiorczości na wsi. Agencja realizuje dopłaty do kredytów i pożyczek na tworzenie nowych, pozarolniczych miejsc pracy w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich, gwarantujących zatrudnienie ludności wiejskiej. Na rozwój przedsiębiorczości na wsi mają także wpływ inne programy realizowa-

ne przez ARiMR. Pomoc w ubieganiu się o kredyty ARiMR zapewniają lokalne ośrodki doradztwa rolniczego.

- Agencji Rynku Rolnego, która podobnie jak ARiMR stała się płatnikiem środków finansowych na projekty rozwojowe.
- Agencji Nieruchomości Rolnych, która to oferuje:
 - linię kredytową na przedsięwzięcia w zakresie małej przedsiębiorczości o charakterze pozarolniczym. Kredyty te przyznawane są za pośrednictwem Banku Gospodarki Żywnościowej SA,
 - stypendia dla młodzieży z rodzin byłych pracowników PPRG przyznawane uczniom do czasu ukończenia przez nich nauki w publicznych szkołach średnich (ponadgimnazjalnych), kończących się maturą;
- Fundacji na Rzecz Rozwoju Polskiego Rolnictwa (FDPA), której zadaniem jest tworzenie nowych pozarolniczych miejsc pracy na terenach wiejskich. W ramach Komponentu A realizowane są działania nastawione na usługi dla osób rozpoczynających działalność gospodarczą – usługi szkoleniowo-doradcze oraz mikropożyczki i dotacje inwestycyjne. Realizowane są następujące programy wspomagające rozwój przedsiębiorczości na wsi:

1. Mikropożyczki dla wspierania istniejących i nowopowstałych małych przedsiębiorstw terenach wiejskich. Jest on częścią uruchomionego wcześniej Programu Aktywizacji Obszarów Wiejskich. 25% środków na realizację tego programu pochodzi z kapitału Fundacji. Program realizowany w województwie zachodniopomorskim przewidywał do rozdysponowania kwotę 1,63 mln dolarów i pozwalał na udzielenie około 407 mikropożyczek.

2. Programy szkoleniowe:

- w zakresie zarządzania małym przedsiębiorstwem,
- przygotowujące do prowadzenia działalności agroturystycznej,
- w zakresie gospodarki ściekowej na terenach wiejskich,
- w zakresie zachowania bogactwa kultury.

3. Program wspomagania dla grup producentów.

4. Programy dla młodzieży.

- W Urzędzie Marszałkowskim, który dysponuje i koordynuje działania związane z realizacją programów wspomagających rozwój gospodarczy terenów wiejskich, np. Sektorowy Program Operacyjny – Rolnictwo, Odnowa i Rozwój Wsi oraz Program Rozwoju Obszarów Wiejskich.

Dla wzmacniania przedsiębiorczości na obszarach wiejskich uruchomione zostały środki zarezerwowane w budżecie państwa polskiego jak i budżetach instytucji Unii Europejskiej. Wymienić tu można: Europejski Fundusz Rolny Rozwoju Obszarów Wiejskich, Europejski Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejski Funduszu Społeczny. Można także liczyć na inne źródła wzmacniania rozwoju przedsiębiorczości w takich instytucjach jak Urzędy Pracy, banki, prywatne instytucje inwestycyjne itp.

Dla wsparcia przedsiębiorczości w sektorze MŚP na terenie województwa zachodniopomorskiego powstało wiele instytucji, takich jak:

1. Ośrodki rozwoju regionalnego – do najważniejszych należą: Zachodniopomorska Agencja Rozwoju Regionalnego SA w Szczecinie, Koszalińska Agencja Rozwoju Regionalnego SA w Koszalinie, Stowarzyszenie Polskich Gmin Euroregionu „Pomerania” w Szczecinie oraz zakłady i instytucje uczelniane realizujące zadania z tego obszaru.

2. Parki technologiczne – Szczeciński Park Technologiczny Sp. z o.o. i Park Naukowo–Technologiczny działający przy Politechnice Koszalińskiej. Ich potencjał i ograniczone pole działania nie przyciągnęły kapitału komercyjnego, niezbędnego do prawidłowego funkcjonowania. Jest to spowodowane niejasną wizją rozwoju i brakiem szerokiego partnerstwa regionalnego na rzecz rozwoju tych instytucji.

3. Parki i strefy przemysłowe – Goleniowski Park Przemysłowy, będący podstrefą Kostrzyńsko-Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej, Stargardzki Park Przemysłowy utworzony z inicjatywy lokalnych władz samorządowych. Policki Park Przemysłowy zlokalizowany w bezpośrednim sąsiedztwie ZCH Police SA. Uczestnikami przedsięwzięcia są: ZCH Police SA, gmina Police, Uniwersytet Szczeciński i Zachodniopomorska Agencja Rozwoju Regionalnego SA, tereny pod Karlinem i Barlinkiem objęto także podstrefą Kostrzyńsko-Słubicką Specjalnej Strefy Ekonomicznej, a tereny w Koszalinie – Słupską Specjalną Strefą Ekonomiczną.

4. Instytucje finansowe – w wyniku realizacji „Programu wspierania przedsiębiorczości, wzrostu innowacyjności gospodarki oraz kierunków przeciwdziałania bezrobociu w województwie zachodniopomorskim”, dynamicznie rozwijają się regionalne instytucje pozabankowe oferujące instrumenty finansowe sektorowi MŚP („Zachodniopomorski regionalny fundusz poręczeń kredytowych”, „Fundusz wspierania rozwoju gospodarczego miasta Szczecina”, „Szczeciński fundusz pożyczkowy”). We współpracy z Polską Fundacją Przedsiębiorczości (PFP) utworzono regionalny program pożyczkowy „Pomeranus”. Oprócz banków, które mają różnego rodzaju instrumenty finansowe dla firm, działalność lokalną prowadzą między innymi Koszalińska Agencja Rozwoju Regionalnego SA (fundusz pożyczkowy), Oddział Funduszu MIKRO Sp. z o.o. (fundusz pożyczkowy), Stowarzyszenie Inicjatyw Społeczno–Gospodarczych w Karlinie (fundusz poręczeń kredytowych), Fundacja Centrum Innowacji i Przedsiębiorczości w Koszalinie (fundusze: wspierający, inwestycyjny i gwarancyjny).

Poważną wadą wymienionych instytucji wsparcia dla sektora MŚP w województwie jest ich mała dostępność oraz niedostateczna struktura sieciowa, tworząca system współpracy na terenach wiejskich.

5. Podsumowanie

W województwie zachodniopomorskim co trzecia osoba mieszka na obszarach wiejskich. W najbliższych latach ta proporcja może jeszcze się zmienić, gdyż obserwuje się rosnącą falę emigracji z miast na tereny wiejskie. Tendencja ta ma swoje pozytywne i negatywne strony. Do zjawisk korzystnych należy zaliczyć zmianę struktury wiekowej i struktury wykształcenia ludności wiejskiej. Dynamika tych zmian jest bardzo powolna, ale niewątpliwie ważna dla przyszłego rozwoju gospodarczego tych terenów. Na tereny wiejskie napływa coraz więcej ludzi młodych, o stosunkowo dobrym statusie materialnym i gotowych do pracy na rzecz najbliższego otoczenia. Mogą oni odegrać rolę liderów przedsiębiorczości, na których to przykładzie będą uczyć się pozostali.

Następnym pozytywnym zjawiskiem jest aktywne zaangażowanie wielu instytucji, które niosą pomoc w zakresie wzmocnienia przedsiębiorczości w sektorze MŚP (dominujących na terenach wiejskich).

Jednakże trudno jest założyć, że uda się zaktywizować gospodarkę wiejską w zachodniopomorskim w oparciu o własny potencjał, stąd kolejnym, być może najważniejszym źródłem wzmocnienia przedsiębiorczości na terenach wiejskich są fundusze przeznaczone na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, tj. na aktywizację obszarów wiejskich, na zrównoważony rozwój tych regionów, na szkolenia i przekwalifikowania itp.

Rozwój przedsiębiorczości na terenach wiejskich województwa zachodniopomorskiego pozwoli na wprowadzanie nowych funkcji gospodarczych na tych terenach. Bowiem ważna jest świadomość, że nie można ograniczać się tu wyłącznie do kierunków działania związanych bezpośrednio lub pośrednio z rolnictwem, chociaż w szeroko rozumianym rolnictwie także istnieją możliwości powiększania dochodów, np. z przetwórstwa własnych lub wytwarzanych w sąsiedztwie płodów rolnych, a także nierolnicze wykorzystanie potencjału produkcyjnego gospodarstw rolnych, np. budynków, gruntu, świadczenie usług turystycznych.

Literatura

1. Adamowicz M., *Wielofunkcyjność rolnictwa jako podstawa przewartościowań w polityce rolnej*, „Wieś i Rolnictwo” 2004, nr 4.
2. Bański J., Czapiewski K.Ł., *Identyfikacja i ocena czynników sukcesu społeczno-gospodarczego na obszarach wiejskich*, ekspertyza dla Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2008.
3. Brdulak H., Gołębiowski T., *Rola innowacji w budowaniu przewagi konkurencyjnej*, w: *Wspólna Europa. Innowacyjność w działalności przedsiębiorstw*, Difin, Warszawa 2003.
4. Gibb A.A., *Entrepreneurship and intrapreneurship*, w: *New findings and perspectives in entrepreneurship*, red. R. Donckels, A. Miettinen, Uniwersytet stanu Indiana, Avebary 1990.
5. Kłodziński M., *Aktywizacja gospodarcza obszarów wiejskich*, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 1999.

6. *Małe i średnie przedsiębiorstwa w gospodarce regionu*, red. M. Strużycki, PWE, Warszawa 2004.
7. Pawłowski J., *Diagnoza potencjału innowacyjności i konkurencyjności przedsiębiorstw*, „Przegląd Organizacji” 2005, nr 5.
8. Pierścionek Z., *Strategie konkurencji i rozwoju przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003.

**SOURCES OF SUPPORT FOR ENTREPRENEURSHIP
IN RURAL AREAS
(BASED ON THE EXAMPLE OF WEST POMERANIAN REGION)**

Summary: The purpose of this study is to identify and analyze sources strengthening business initiatives in rural areas on the example of West Pomeranian region. The attention was paid not only to institutional forms supporting the development of business but also to things that may cause the development of economic activities of the rural population.